

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بررسی ویژگی‌های بنیادالف تبصره ۱۸ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش ۳۹

شناسه گزارش

عنوان	بررسی ویژگی‌های بند الف تبصره ۱۸ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور
کد شناسه	۹۷-۹-۱۰۷۰
گروه پژوهشی	نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآورنده	امیر عزیزی
همکاران	الهام فتوره‌چی، سیدفخرالدین فخرحسینی، محمدامین حواله‌دارنژاد
مشاوران علمی	محمدجواد محسنی‌نیا، مجتبی خالصی
ناظر علمی	افشین برمکی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	بهمن ۱۳۹۷
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نمی‌باشد	
حقوق معنوی اثر متعلق به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر ماخذ بلامانع خواهد بود.	
آدرس: تهران - میدان بهارستان - خیابان صفی‌علی‌شاه کد پستی: ۱۱۴۹۹۴۳۱۴۱	
https://www.dfrc.ir/ Email : info@dfrc.ir	

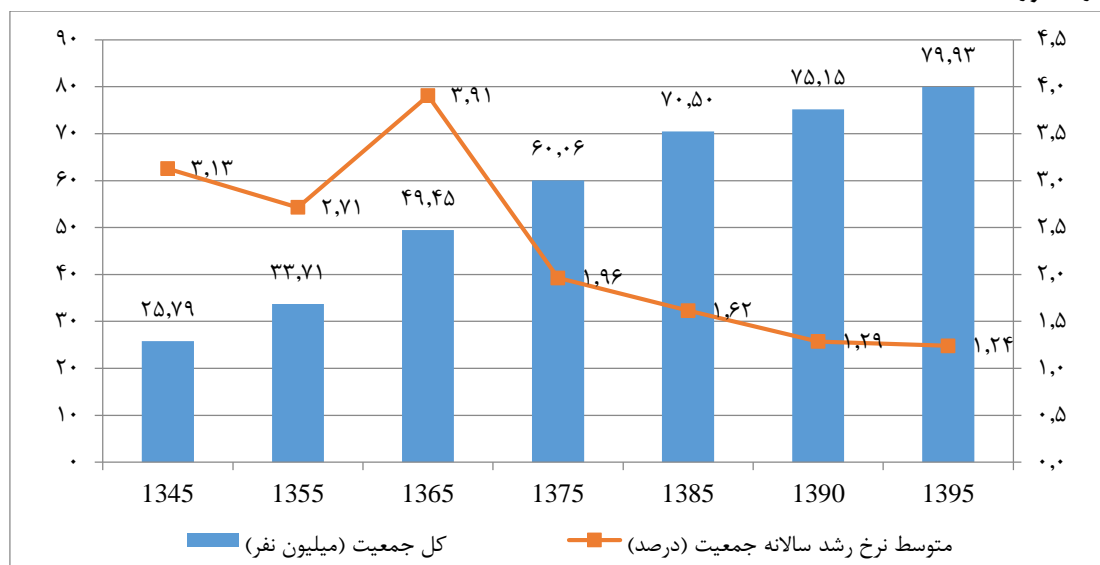
فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	۱- تحلیل وضع موجود بازار کار ایران.....
۱	۱-۱- تحول جمعیت و تأثیر آن بر جمعیت در سن کار و جمعیت فعال.....
۷	۱-۲- تحولات جمعیت شاغل در دوره بعد از انقلاب.....
۷	۱-۳- تحول تعداد شاغلان در دوره ۱۳۹۵-۱۳۵۵.....
۸	۱-۴- ابعاد و ویژگی‌های بیکاری در اقتصاد ایران.....
۱۲	۲- اهداف کمی و کیفی مربوط به اشتغال در برنامه ششم توسعه.....
۱۲	۱-۲- اهداف کلی و راهبردها.....
۱۵	۲-۲- تحول اشتغال و سرمایه‌گذاری در دوره برنامه ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶).....
۲۰	۳- عملکرد برنامه‌های تولید و اشتغال (موضوع بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور).....
۲۴	۴- بند (الف) تبصره (۱۸) در لایحه بودجه ۱۳۹۸ کل کشور.....
۲۶	۵- اهم ویژگی‌های بند الف تبصره ۱۸ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور.....

۱- تحلیل وضع موجود بازار کار ایران

۱-۱- تحول جمعیت و تأثیر آن بر جمعیت در سن کار و جمعیت فعال

جمعیت ایران در پنجاه سال گذشته، به‌طور مستمر افزایش یافته است. اما نکته درخور توجه این است که نرخ رشد سالانه جمعیت در دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵، از هر زمان دیگر در این دوره بیشتر بود و به ۳٫۹ درصد رسید (نمودار ۱). هرچند در سه دهه بعدی از نرخ رشد جمعیت به‌شدت کاسته شد و در دهه اخیر به کمتر از نرخ جایگزینی تنزل یافت، اما پیامدهای آن با حدود ۲۰ سال تأخیر یعنی از سال ۱۳۷۵ به بعد موجب افزایش درخور توجه جمعیت در سن کار (جمعیت ۱۵ تا ۶۵ سال) در کشور شد.

شکل ۱- تحول جمعیت کشور در دوره ۱۳۴۵-۱۳۹۵

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال‌های ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵.

در تحلیل علل رشد جمعیت ایران در پنجاه سال گذشته باید به تحولات متغیرهای جمعیتی و سیاست‌های دولت در این زمینه توجه کرد. این تحولات بر اساس گزارش چشم‌انداز جمعیت جهان که در سال ۲۰۱۷ از سوی سازمان ملل انتشار یافت، بدین شرح است:

۱) نرخ خام مرگ و میر با کاهش مستمر از ۱۷٫۳ نفر (در هر هزار نفر جمعیت) در دوره ۱۹۶۵-۱۹۷۰ به ۴٫۷ نفر در دوره ۲۰۱۰-۲۰۱۵ کاهش یافت. بخش مهمی از این دستاورد، مربوط به کاهش نرخ مرگ و میر اطفال کمتر از ۵ سال بوده است. این نرخ در دوره مشابه با کاهش مستمر، از ۲۰۶ نفر در هر هزار تولد زنده به ۱۷ نفر تنزل یافت.

۲) امید به زندگی در بدو تولد با افزایش مستمر از ۴۹٫۲ سال در دوره ۱۹۷۰-۱۹۶۵ به ۷۵٫۱ سال در دوره ۲۰۱۰-۲۰۱۵ رسید.

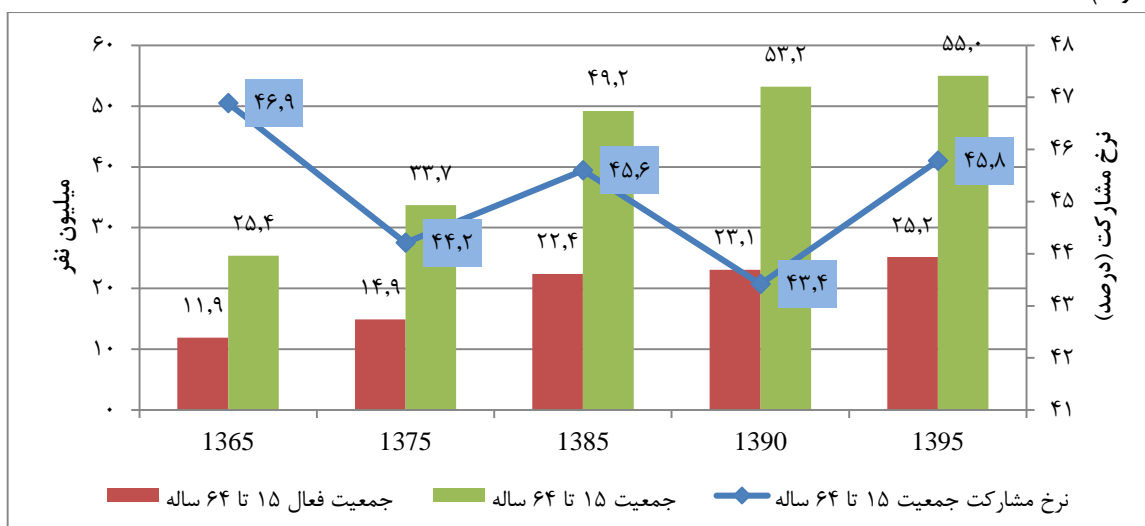
۳) نرخ باروری کل (تعداد کودکان زنده‌ای که توسط هر زن به دنیا می‌آیند) با کاهش مستمر در دوره مشابه از ۶٫۶۸ به ۱٫۷۴ رسید.

کاهش نرخ مرگ و میر و افزایش امید به زندگی تحت تأثیر سیاست‌های دولت در زمینه ارائه خدمات بهداشتی و

درمانی و تأمین زیرساخت‌های آب و برق و بهبود بهداشت محیط در این دوره طولانی بوده است. اما نرخ باروری زنان تحت تأثیر سن قانونی و واقعی ازدواج، عمومیت ازدواج در جامعه، عوامل فرهنگی و سیاست‌های تنظیم جمعیت دولت است.

۱-۱-۱- گذار جمعیتی و افزایش جمعیت در سن کار و فعال

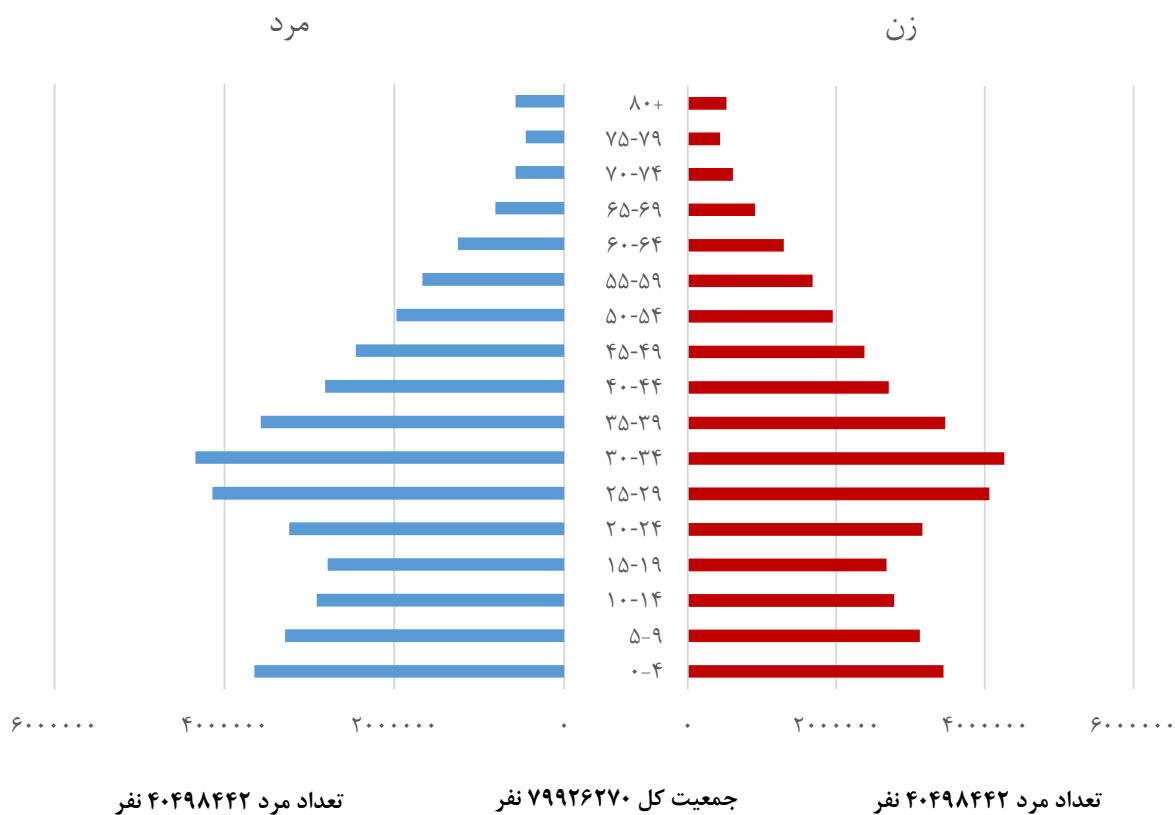
در دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵ حدود ۱۵,۷ میلیون نفر بر جمعیت کشور افزوده شد. بخش مهمی از رشد جمعیت در این دوره مربوط به ۵ سال آخر یعنی سال‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۵ بوده است. پیامدهای رشد بالای جمعیت در دهه اول انقلاب، ابتدا در افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات مصرفی (از جمله غذا، پوشاک، خدمات بهداشتی و درمانی)، سپس با یک وقفه زمانی ۶ ساله در افزایش تقاضا برای خدمات آموزش ابتدایی سپس متوسطه و دانشگاهی و بالاخره با حدود ۲۰ سال وقفه در بازار کار نمایان شد. به همین دلیل جمعیت در سن کار در ایران در نتیجه گذار جمعیتی به سرعت در حال رشد است (نمودار ۲).

شکل ۲- عرضه نیروی کار جمعیت ۱۵ تا ۶۴ ساله در دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵ (میلیون نفر- درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری نفوس و مسکن در سال‌های مختلف.

امروزه بازتاب رشد سریع جمعیت در گذشته در هرم سنی جمعیت به صورت افزایش جمعیت جوان در سن کار در رده‌های سنی ۲۵ تا ۳۹ سال به وضوح آشکار است (نمودار ۳).

شکل ۳- هرم سنی جمعیت کشور در سال ۱۳۹۵

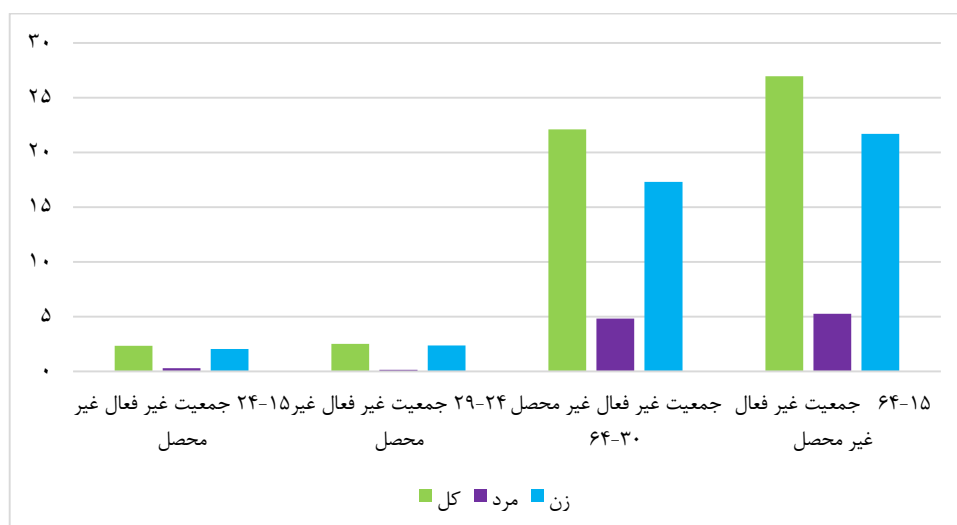
مأخذ: مرکز آمار ایران نتایج سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

تا جایی که به عرضه بالقوه نیروی کار مربوط است، باید گفت نظر به این که در سال ۱۳۹۵ در حدود ۷۰ درصد جمعیت در سنین ۱۵ تا ۶۴ سال قرار داشته‌اند، کشور ما در وضعیت پنجره جمعیتی قرار گرفته است و این پنجره جمعیتی در شرایط رشد پایدار اقتصادی، می‌تواند دوران طلایی را برای افزایش رشد اقتصاد کشور و افزایش ورودی صندوق‌های بیمه‌ای رقم بزند. پیش‌بینی سازمان ملل گویای آن است که سهم جمعیت در سن کار (۱۵ تا ۶۴ سال) تا سال ۲۰۳۰ همچنان در حال افزایش خواهد بود و نگرانی برخی از کارشناسان و سیاستمداران در زمینه پیری زودرس جمعیت کشور چندان پایه‌ای در واقعیات موجود ندارد^۱.

- همان‌طور که نمودار فوق نشان می‌دهد ۴,۸ میلیون نفر از افراد غیرفعال و غیر محصل کمتر از ۳۰ سال سن دارند که از آن میان ۴,۴ میلیون نفر یا ۹۱,۶ درصد این افراد زن هستند.
- نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ گویای آن است که ۷,۱ میلیون نفر از جمعیت غیرفعال با سن ۱۵ سال و بیشتر دارای تحصیلات عالی بوده‌اند. که از آن میان ۴,۳ میلیون نفر مرد و

1- United Nations (2017), World Population Prospects, Volume II: Demographic Profiles, Annex table, IRI.

۲,۸ میلیون نفر مرد هستند. وجود این جمعیت در سن کار غیرفعال همانند بیماری نهفته و مزمن موجود در بازار کار است که در نرخ بیکاری اعلام‌شده به حساب نمی‌آید.

شکل ۴- جمعیت غیرفعال و غیر محصل به تفکیک سن و جنس در سال ۱۳۹۶ (میلیون نفر)

مأخذ: مستخرج از نتایج تفصیلی طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۶

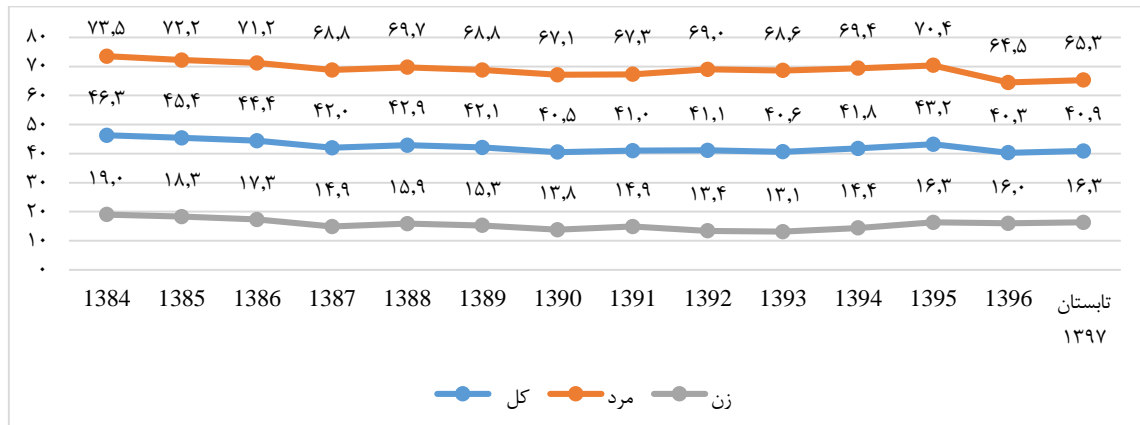
- تصویری که در بالا ترسیم شد، بیانگر وجود تهدیدهای نهفته در بازار کار کشور است که در آینده به تدریج به صورت افزایش جمعیت فعال دارای تحصیلات عالی در بازار کار ظهور پیدا خواهد کرد. متأسفانه ساختار فعلی اقتصاد تقاضای کافی برای نیروی کار دارای تحصیلات عالی را فراهم نمی‌سازد. بنابراین تغییرات ساختاری تولید از طریق طراحی سیاست‌های صنعتی مناسب ضروری است.
- نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ تا ۶۴ ساله در ایران در دوره ۱۳۹۵-۱۳۶۵ پر نوسان و پایین بوده است (نمودار ۲). همان‌طور که گفته شد، پایین بودن نرخ مشارکت نیروی کار، خود بیانگر یک بحران نهفته در بازار کار است و اهمیت آن کمتر از نرخ بالای بیکاری نیست.

۲-۱-۱-۲- مازاد عرضه نیروی کار و بازتاب آن در پایین بودن نرخ مشارکت اقتصادی

- جمعیت در سن کار به جمعیت فعال و غیرفعال تفکیک می‌شود. با بررسی مشخصات اقتصادی-اجتماعی جمعیت فعال و جمعیت غیرفعال به تفکیک سن، جنس، تحصیلات و غیره می‌توان به وضعیت و مسائل بازار کار کشور پی برد:
- جمعیت فعال خود به جمعیت شاغل و بیکار تفکیک می‌شود. نسبت جمعیت فعال به جمعیت در سن کار نرخ مشارکت نیروی کار در فعالیتهای اقتصادی را مشخص می‌کند.
 - جمعیت غیرفعال شامل افراد بازنشسته و ازکارافتاده و ناتوان، زنان خانه‌دار، دانش‌آموزان و دانشجویان، صاحبان درآمدهای غیر کاری و زنان و مردانی است که توانایی ورود به بازار کار را ندارند، اما به دلایل مختلف از این کار اجتناب می‌کنند.

تجربه کشور ما گویای آن است که در دوره‌هایی که تقاضا برای نیروی کار در اقتصاد ضعیف است، به دلیل تخریب مشاغل و نوسان بیکاران از یافتن کار، بخشی از جمعیت فعال شاغل و بیکار به جمعیت غیرفعال می‌پیوندند و جمعیت

غیرفعال به صورت خانه‌دار یا محصل و غیره افزایش می‌یابد. در دوره‌هایی که رشد اقتصادی بالا و تقاضای نیروی کار فزاینده باشد، عکس این وضعیت پیش می‌آید. نرخ مشارکت اقتصادی پایین در اقتصاد ایران را می‌توان به اندک بودن نرخ مشارکت زنان در فعالیتهای اقتصادی نسبت داد (نمودار ۵).

شکل ۵- نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر طی سال‌های ۹۷-۱۳۸۴ به تفکیک جنسیت (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۷.

مشارکت اقتصادی اندک زنان در فعالیتهای اقتصادی را نمی‌توان به نداشتن تحصیلات و تخصص و یا عدم تمایل آنان به کار در خارج از خانه تعبیر کرد. چراکه نرخ بیکاری در میان زنان تحصیل کرده بسیار بالا است. بنابراین می‌توان گفت محیط تبعیض آمیز قانونی، فرهنگی و فقدان تقاضای کافی در بازار کار، موجب نومیدی زنان از یافتن کار و خانه‌نشینی آن‌ها شده است.

نتایج یک مطالعه در این زمینه^۱ بیانگر آن است که در دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ که نرخ مشارکت در کشور روندی نزولی داشته، از یک سو روند تعداد افراد بیکار و فعال غیرفعال شده صعودی بوده است و از سوی دیگر احتمال ورود ناموفق به بازار کار بالأخص برای جمعیت در سن کار جوان ارقام بالایی داشته است. بالاترین احتمال ورود ناموفق به بازار کار متعلق به زنان (اعم از روستایی و شهری) در گروه سنی ۲۰ تا ۳۴ ساله و دارای تحصیلات عالی بوده است. همین مسئله می‌تواند یکی از علل کاهش نرخ مشارکت زنان جوان باشد. بدین معنی که از یک سو افراد با شرایطی مواجه بوده‌اند که با ورود به بازار کار با احتمال بالایی بیکار می‌ماندند. لذا هزینه فرصت ادامه تحصیل یا عدم ورود به بازار کار در این دوره کم بوده است. از سوی دیگر به دلیل طولانی شدن دوره بیکاری، افراد جستجوی خود برای یافتن شغل را متوقف کرده‌اند و غیرفعال شده‌اند (بیکاران غیرفعال شده). همچنین خروج از جمعیت شاغل شامل کسانی که بازنشسته یا خانه‌دار شده‌اند و یا به سمت ادامه تحصیل رفته‌اند، روندی صعودی داشته است. بنابراین مجموعه تحولات مشاهده شده بیانگر کاهش جمعیت فعال و افزایش جمعیت غیرفعال، یا به عبارت دیگر کاهش نرخ مشارکت است. در سال ۱۳۹۰ در مقایسه با سال ۱۳۸۴، نرخ مشارکت زنان ۲۰ تا ۳۴ ساله روستایی از ۲۸٫۲ درصد به ۱۸٫۷ درصد رسیده بود و نرخ مشارکت زنان ۲۰ تا ۳۴ ساله شهری نیز با ۵ واحد درصد کاهش از ۲۴٫۳ درصد به ۱۹٫۳ درصد رسید. در مورد خروج از جمعیت فعال نیز انتقال از جمعیت بیکار و شاغل در بین جوانان و زنان روندی کاملاً صعودی داشته که می‌تواند توضیح‌دهنده کاهش نرخ مشارکت

1- Farhzadi, Shadi and Rahmati Mohammad H. (2016), Female Labor Participation: A Structural Model Estimation, presented in First International Workshop on Labor Market Studies, Sep.2-3, 2017, Tehran, Iran.

طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ باشد^۱.

بر اساس آمار ارائه‌شده توسط سازمان بین‌المللی کار، در سال ۲۰۱۷ نرخ مشارکت افراد ۱۵ ساله و بیشتر در ایران ۴۴٫۸ درصد و برای مردان و زنان به ترتیب ۷۳٫۲ و ۱۶٫۳ درصد بوده است. نسبت‌های مشابه برای جهان در همان سال به ترتیب ۶۲٫۸، ۷۶٫۱ و ۴۹٫۴ درصد است. این نسبت‌ها در کشورهای با درآمد بالا کمتر و به ترتیب ۵۹٫۸، ۶۸ و ۵۱٫۹ درصد گزارش شده است. گفتنی است که این نسبت‌ها در کشورهای اسلامی همچون اندونزی، مالزی و پاکستان نیز بسیار بالاتر از ایران است^۲. بنابراین هرچند گرایش‌های فرهنگی و اعتقادات مذهبی می‌تواند بر نرخ مشارکت زنان تأثیر بگذارد، اما نمی‌توان آن را به‌مثابه عامل اصلی پایین بودن نرخ مشارکت اقتصادی زنان در ایران تلقی کرد. در واقع به نظر می‌رسد، رشد پایین و پرنوسان اقتصاد کشور در دوره بعد از انقلاب، عامل اصلی این پدیده است. در دوره یادشده بازار کار از سمت عرضه با محدودیت جدی مواجه نبوده، به همین دلیل، نیاز چندانی به مشارکت بیشتر زنان در نیروی کار احساس نمی‌شده است.

پایین بودن نرخ مشارکت زنان در نیروی کار از یکسو به معنای عدم استفاده کامل از توان بالقوه نیمی از جمعیت کشور است و از سوی دیگر پایین بودن این نرخ در میان خانواده‌های فقیر، موجب نابرابری بیشتر توزیع درآمد در میان خانوارها می‌شود. به‌منظور تجسم روشن‌تر پیامدهای اقتصادی مشارکت اندک زنان می‌توان استدلال کرد که اگر در سال ۱۳۹۵، میانگین نرخ مشارکت اقتصادی زنان در ایران هم‌سطح کشورهای با درآمد بالا (حدود ۶۰ درصد) می‌بود و در همان حال نرخ مشارکت اقتصادی مردان ثابت باقی می‌ماند، جمعیت فعال کشور به‌جای ۲۵٫۲ میلیون نفر به حدود ۳۳٫۵ میلیون نفر می‌رسید. برای این منظور لازم بود ۸٫۳ میلیون نفر به جمعیت فعال زنان افزوده شود.

مطالعه دیگری گویای آن است که بالا بودن ریسک یافتن شغل، بیشترین تأثیر را بر کاهش نرخ مشارکت زنان دارای همسر می‌گذارد. بعد از آن تخریب مشاغل و تبعیض در پرداخت دستمزد بیشترین تأثیر منفی را دارد. اما هزینه‌های جستجوی کار تأثیر چندانی ندارد. در این مطالعه نتیجه گرفته‌شده است که اگر همه تبعیض‌ها از میان برداشته شود، نرخ مشارکت زنان به نزدیک ۳۰ درصد خواهد رسید^۳.

عوامل دیگری نیز در پایین نگه‌داشتن نرخ مشارکت نیروی کار در اقتصاد کشور مؤثرند که میزان تأثیر آن‌ها کمتر از عامل یادشده است. این عوامل عبارت‌اند از:

- افزایش پوشش تحصیلی دختران و پسران در سطح متوسطه و کاهش نرخ مشارکت افراد ۱۵ تا ۱۸ ساله در نیروی کار. کاهش نرخ مشارکت اقتصادی به نصف در گروه سنی ۱۹ ساله و کمتر در دوره ۱۳۹۶-۱۳۸۴ مؤید این نظر است.
- گسترش تحصیلات عالی و افزایش دانشجویان در میان جوانان ۱۸ تا ۲۲ سال و گسترش تحصیلات تکمیلی (دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری) در میان جوانان ۲۳ تا ۲۹ ساله. توضیح این نکته ضروری است که به نظر می‌رسد دولت با افزایش ظرفیت پذیرش دانشگاه‌ها دو هدف متعارض را دنبال می‌کرده است: یکم- توجه به تقویت سرمایه انسانی در کشور و دوم- به تعویق انداختن ورود

۱- بهنیا، مهران و علویان قوانینی، آرش: بررسی دینامیک بازار کار ایران و پیش‌بینی دوره ۹۹-۱۳۹۵ با استفاده از داده‌های جریان. مقاله ارائه شده به کارگاه بین‌المللی مطالعات بازار کار، تهران، ایران، ۲-۳ سپتامبر سال ۲۰۱۷.

2- ILO(2015), ILO Modeled Estimates of Labor participation Rates.

۳- Farhzadi, Shadi and Rahmati Mohammad H.(2016), Female Labor Participation: A Structural Model Estimation, presented in First International Workshop on Labor Market Studies, Sep.2-3, 2017, Tehran, Iran.

نیروی کار جوان به بازار کار. ضمناً جوانانی که بعد از مقطع لیسانس شانس کمی برای یافتن شغل مناسب داشته‌اند، ممکن است به ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر ترغیب شده باشند. این مسئله در مورد زنان تحصیل کرده بیش از مردان تحصیل کرده مطرح است.

- کاهش متوسط سن بازنشستگی زنان و مردان در ۱۵ سال گذشته در قوانین بازنشستگی سازمان تأمین اجتماعی و مقررات استخدامی کارکنان کشوری دولت. به همین دلیل در ایران زنان از سن ۳۵ تا ۴۰ سالگی و مردان از سن ۵۰ سالگی شروع به خروج از بازار کار می‌کنند. این روند در حال نزدیک شدن به ۵۵ سالگی است.^۱
- خروج تعدادی از جویندگان اشتغال از بازار کار به دلیل طولانی شدن مدت بیکاری و مأیوس شدن آن‌ها از یافتن کار (همان).

۲-۱- تحولات جمعیت شاغل در دوره بعد از انقلاب

۳-۱- تحول تعداد شاغلان در دوره ۱۳۹۵-۱۳۵۵

نمودار (۶) روند تحولات تقاضای نیروی کار را از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۷ نشان می‌دهد. بر اساس این نمودار:

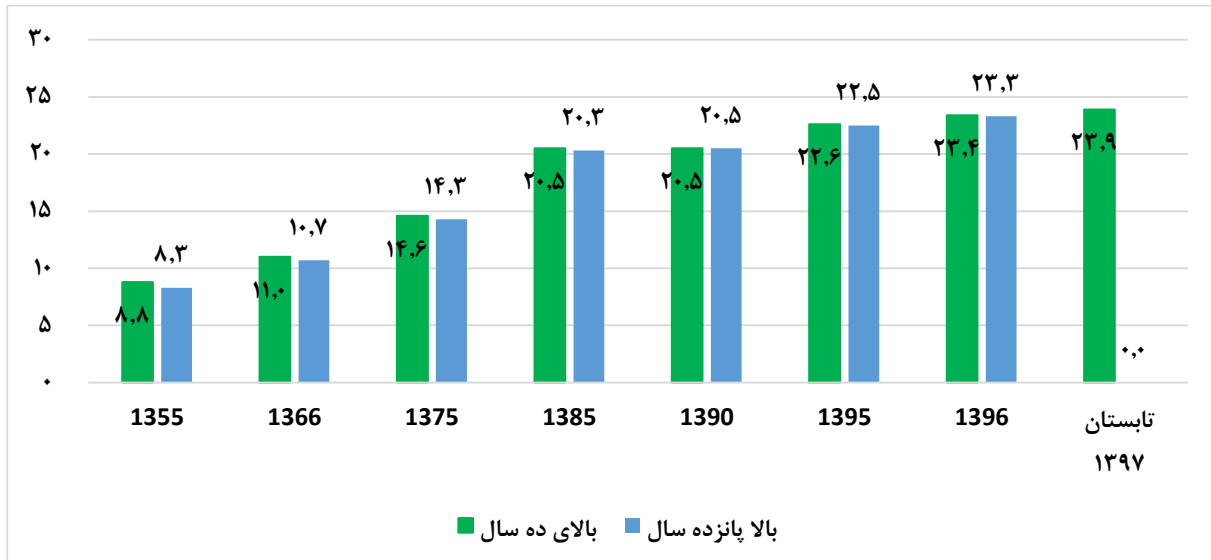
- در ظرف ۴۰ سال گذشته رشد سالانه اشتغال ۲,۵۳ درصد بوده و تعداد شاغلان به‌طور متوسط سالانه در حدود ۲۹۰ هزار نفر افزایش یافته است.

- در دهه منتهی به سال ۱۳۶۵ با رشد اقتصادی صفر، ۲,۴ میلیون شغل ایجاد شده است. این افزایش اساساً ناشی از دولتی کردن اقتصاد و گسترش بوروکراسی و نیروهای نظامی در دوره جنگ بوده است.
- بهترین عملکرد در افزایش تقاضای نیروی کار مربوط به دهه ۸۵-۱۳۷۵ بوده است. در این دوره در هر سال به‌طور متوسط ۵۹۰ هزار شغل جدید در کشور ایجاد شد. اما با ورود نسل جوان به بازار کار تعادل بازار کار برهم خورد و نرخ بیکاری در سال ۱۳۸۵ به‌رغم عملکرد نسبتاً خوب اقتصاد کشور در دهه منتهی به آن سال، بیشتر از سال ۱۳۷۵ شد.
- این عملکرد به‌رغم تداوم ورود نیروی کار جوان و تحصیل کرده به بازار کار کشور، در دوره ۹۰-۱۳۸۵ عملاً متوقف شد و در این دوره تعداد شاغلان تقریباً ثابت باقی ماند. این وضعیت به‌رغم رشد اقتصادی بدون نفت به میزان ۵,۱ درصد پیش آمد (رشد بدون مشاغل).

- در دوره ۹۷-۱۳۹۰ نیز به‌رغم افزایش سالانه ۴۸۵/۷ هزار نفری تقاضای نیروی کار، همچنان شکاف عرضه و تقاضا وجود داشت و با ورود نیروی کار جدید به بازار کار، به کاهش نرخ بیکاری منتهی نشد. گفتنی است که رشد تقاضای نیروی کار در ۷ سال گذشته به‌رغم تشدید تحریم‌ها و رکود اقتصادی در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ صورت گرفته است و به همین جهت شگفت‌آور به نظر می‌رسد.

^۱ - مرکز آمار ایران (اردیبهشت ۱۳۹۶)، شاخص‌های اصلی بازار کار در دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۵.

- در سال ۱۳۹۶ شاغلان کشور به بیش از ۲۳,۴ میلیون نفر افزایش یافته است به بیان دیگر حدود ۸۰۰ هزار نفر به طور خالص اشتغال ایجاد شده است.
- بررسی اشتغال کشور در تابستان سال ۱۳۹۷ حاکی از آن است حدود ۵۷۷ هزار نفر به جامعه شاغلان افزوده شده و جمعیت شاغل کشور به ۲۳,۹۵۵ هزار نفر رسیده است. با توجه به اینکه در فصل تابستان در مقایسه با سایر فصل‌های سال میزان اشتغال بالاتر است متوسط اشتغال کشور در سال ۱۳۹۷ پایین‌تر از ۲۳,۹ میلیون نفر خواهد بود.

شکل ۶- روند تحول تقاضای نیروی کار طی دوره ۹۷-۱۳۵۵ (میلیون نفر)

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال‌های ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰
 * سال ۱۳۹۵، ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ بر اساس اطلاعات طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران است.
 در سال ۱۳۹۷ تعداد شاغلان بالای ۱۵ سال در دسترس نبوده است.

۴-۱- ابعاد و ویژگی‌های بیکاری در اقتصاد ایران

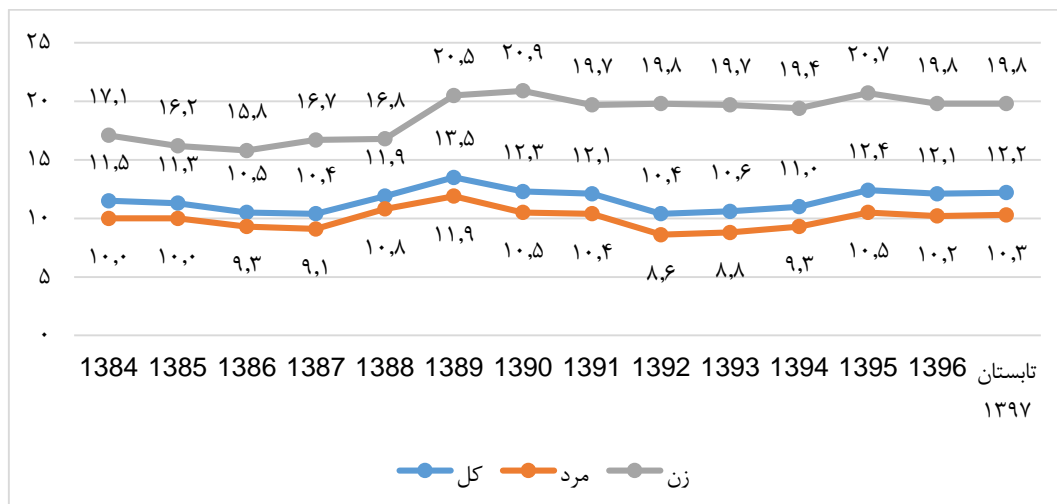
نرخ بیکاری در اقتصاد ایران در دوره ۹۵-۱۳۵۵ همواره بیش از ۹ درصد بوده است. در دوره‌هایی که اقتصاد کشور دچار رکود بوده (مانند سال‌های ۱۳۶۵ و ۱۳۹۱) به واسطه بیکاری ادواری، نرخ مشاهده شده بیکاری بیش از نرخ طبیعی آن شده است (جدول ۱). بیکاری ادواری در اقتصاد ایران بر اساس مشاهدات گذشته کمتر از ۴ درصد ارزیابی می‌شود.

جدول ۱- تحول جمعیت فعال، شاغل و بیکار کشور در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ (نفر)

۱۳۹۵*	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	
وضعیت فعالیت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر						
۲۵۷۹۱۴۵۱	۲۴۱۰۶۸۹۶	۲۳۴۶۸۶۹۳	۱۶۰۲۷۲۲۳	۱۲۸۲۰۲۹۱	۹۷۹۶۰۶۳	جمعیت فعال
۲۲۵۸۸۰۵۲	۲۰۵۴۶۸۷۴	۲۰۴۷۶۳۹۵	۱۴۵۷۱۵۷۲	۱۱۰۰۱۵۵۱	۸۷۹۹۴۲۷	جمعیت شاغل
۳۲۰۳۳۹۸	۳۵۶۰۰۲۲	۲۹۹۲۲۹۸	۱۴۵۵۶۵۱	۱۸۱۸۷۴۰	۹۹۶۶۳۶	جمعیت بیکار
۱۲,۴۲	۱۴,۸	۱۲,۸	۹,۱	۱۴,۲	۱۰,۲	نرخ بیکاری (درصد)
وضعیت فعالیت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر						
۲۵۷۲۳۳۹۶	۲۴۰۱۹۴۵۶	۲۳۲۰۸۳۵۴	۱۵۶۵۹۱۹۲	۱۲۳۴۳۰۲۵	۹۱۶۰۵۷۰	جمعیت فعال
۲۲۵۲۴۸۹۷	۲۰۴۷۸۳۱۶	۲۰۲۹۱۱۲۷	۱۴۳۰۷۰۱۵	۱۰۷۲۰۳۶۱	۸۲۸۷۸۷۲	جمعیت شاغل
۳۱۹۸۴۹۹	۳۵۴۱۱۴۰	۲۹۱۷۲۲۷	۱۳۵۲۱۷۷	۱۶۲۲۶۶۴	۸۷۲۶۹۸	جمعیت بیکار
۱۲,۴۳	۱۴,۷	۱۲,۶	۸,۶	۱۳,۱	۹,۵	نرخ بیکاری (درصد)

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰.
* سال ۱۳۹۵ بر اساس اطلاعات طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران است.

نتایج طرح آمارگیری مرکز آمار ایران نیز گویای آن است که از سال ۱۳۸۴ تا تابستان ۱۳۹۷ نرخ بیکاری در کشور به‌ویژه در میان زنان بالا بوده است (نمودار ۲). در این دوره زمانی نرخ بیکاری هرگز از ۱۰,۴ درصد کمتر نشده است.

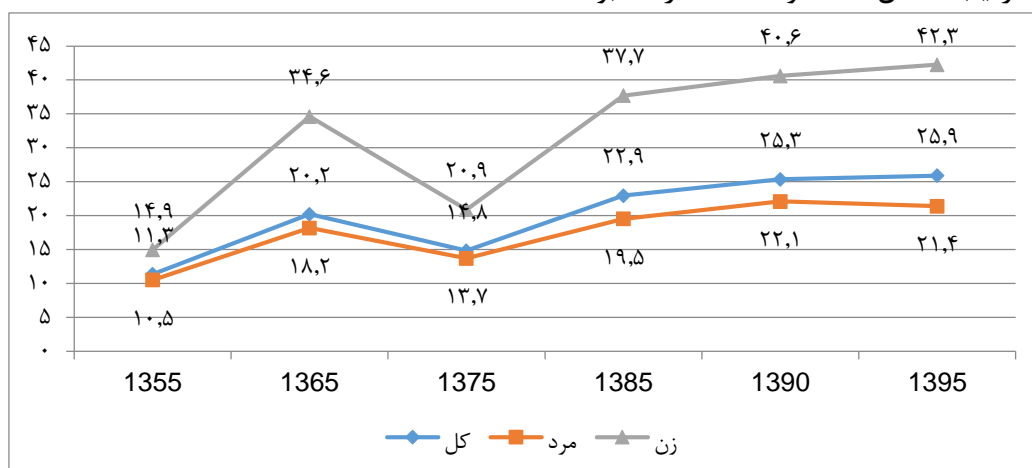
شکل ۷- نرخ بیکاری به تفکیک جنس در سال‌های ۱۳۸۴ تا تابستان ۱۳۹۷

مأخذ: مستخرج از مرکز آمار ایران، طرح آمارگیری نیروی کار

۱-۴-۱- نرخ بیکاری بالا در میان جوانان به‌ویژه زنان جوان

در سال ۱۳۹۵ درحالی‌که میانگین نرخ بیکاری در ایران ۱۲,۴ درصد بود، این نرخ برای زنان ۲۰,۷ درصد بود. در همین سال نرخ بیکاری در بین جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله در کشور ۲۵,۹ درصد و در میان زنان واقع در این

گروه سنی ۴۲,۳ درصد بود^۱. نرخ بیکاری جوانان و زنان جوان واقع در گروه سنی ۱۵ تا ۲۹ ساله در تابستان ۱۳۹۷ به ترتیب معادل ۲۵,۳ و ۴۱,۰۳ درصد بوده است.

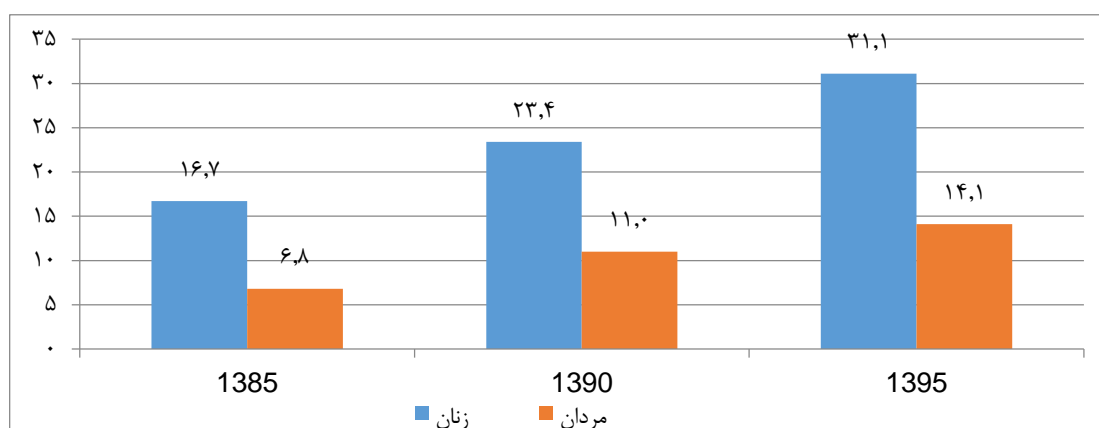

شکل ۸- نرخ بیکاری گروه سنی ۱۵ تا ۲۹ طی دوره ۹۵-۱۳۵۵ به تفکیک جنس (درصد)

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰.
* سال ۱۳۹۵ بر اساس اطلاعات طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران است.

۲-۴-۱- نرخ بیکاری بالا در میان نیروی کار تحصیل کرده

بیکاری در ایران به‌ویژه در میان نیروی کار با تحصیلات عالی و به‌طور اخص زنان تحصیل کرده، به‌شدت بالاست به‌نحوی که در سال ۱۳۹۵ به بالای ۲۰ درصد رسیده است. این مطلب حاکی از آن است که گذراندن سطوح بالاتر آموزشی لزوماً تضمین‌کننده اشتغال برای زنان و مردان تحصیل کرده نیست. نرخ بیکاری زنان و مردان دارای تحصیلات عالی از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ روندی صعودی داشته است. نرخ بیکاری زنان دارای تحصیلات عالی در سال ۱۳۹۵ به بیش از ۳۱ درصد افزایش یافته است.

شکل ۹- نرخ بیکاری زنان و مردان دارای تحصیلات عالی در کشور در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ (درصد)

مأخذ: طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران.

^۱- مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری نیروی کار، ۱۳۹۵.

جدول ۲- تعداد بیکاران و نرخ بیکاری در میان زنان و مردان دارای تحصیلات عالی در کشور در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ (هزار نفر)

۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	شرح	
۲۳۳۱,۵	۱۷۲۵,۱	۱۲۲۴,۵	کل جمعیت فعال دارای آموزش عالی	زنان
۱۶۰۶,۴	۱۳۲۰,۸	۱۰۱۹,۸	کل شاغلان دارای آموزش عالی	
۷۲۵,۱	۴۰۴,۳	۲۰۴,۷	کل بیکاران دارای آموزش عالی	
۳۱,۱	۲۳,۴	۱۶,۷	نرخ بیکاری دارای آموزش عالی (درصد)	
۴۳۵۵,۷	۳۳۱۱,۳	۲۴۶۵	کل جمعیت فعال دارای آموزش عالی	مردان
۳۷۴۰,۶	۲۹۴۷,۵	۲۲۹۶,۲	کل شاغلان دارای آموزش عالی	
۶۱۵,۱	۳۶۳,۷	۱۶۸,۸	کل بیکاران دارای آموزش عالی	
۱۴,۱	۱۱	۶,۸	نرخ بیکاری دارای آموزش عالی (درصد)	

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵

۲- اهداف کمی و کیفی مربوط به اشتغال در برنامه ششم توسعه

۲-۱- اهداف کلی و راهبردها

دستیابی به رشد شتابان، پایدار و اشتغال‌زا از اهداف اصلی در برنامه ششم توسعه است. برای دستیابی به این هدف راهبرد توسعه اشتغال و کارآفرینی در دستور کار دولت قرار گرفته است. ذیل راهبرد توسعه اشتغال و کارآفرینی انجام اقدامات زیر پیش‌بینی گردیده است:

- تقویت سرمایه انسانی (آموزش، تحصیلات و سلامت)، توسعه اشتغال و کارآفرینی
- حفظ و صیانت از مشاغل موجود و توسعه فرصت‌های شغلی جدید
- ساماندهی عرضه نیروی کار و بهبود جستجوی شغل
- ارتقای سرمایه انسانی (آموزش، بهداشت و سلامت نیروی کار) و توان مهارتی دانش‌آموختگان
- ارتقای فرهنگ تولید، کار و کارآفرینی
- اقدامات مرتبط با حفظ و صیانت از مشاغل موجود و توسعه فرصت‌های شغلی جدید
- توسعه اشتغال در بخش خدمات با اولویت گردشگری، فناوری ارتباطات و اطلاعات، بهداشت و درمان، خدمات آموزشی و ورزشی با رویکرد ایجاد فرصت‌های شغلی دانش‌آموختگان و جوانان.
- بازنگری و اصلاح قانون کار با رویکرد انعطاف در ساعات کار، مزد منعطف برای بخش‌ها و مناطق مختلف و تازه‌واردان به بازار کار، تسهیل اجرای کارآموزی، تقویت سه جانبه‌گرایی، تقویت تشکلهای کارگری و کارفرمایی، ارتقاء ایمنی و بهداشت کار و...
- اصلاح قانون بیمه بیکاری با رویکرد کاهش مدت زمان پرداخت، افزایش دامنه پوشش به بیکاران کم درآمد قبلاً غیر شاغل
- بازنگری و اصلاح قوانین و مقررات تأمین اجتماعی با رویکرد کاهش نرخ حق بیمه، افزایش پوشش بیمه، جلوگیری از ورود مجدد بازنشستگان به بازار کار
- اعمال تخفیف در میزان سهم حق بیمه تأمین اجتماعی کارفرمایان کارگاه‌هایی که در دوران برنامه با تأیید واحدهای تعاون، کار و رفاه اجتماعی و از طریق مراکز کاربایی‌ها مبادرت به جذب و بکارگیری نیروی کار جدید نمایند به منظور ترغیب به جذب نیروی کار بیکار جوان به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته و با هدف کمک به کاهش هزینه نیروی کار بنگاه‌های اقتصادی
- تدوین سازوکارهای لازم برای توسعه کار پاره وقت و مشارکتی در بنگاه‌ها در جهت افزایش انعطاف در بازار کار
- اصلاح ساز و کارهای بیمه‌ای بنگاه‌های اقتصادی در مقابل آسیب‌های ناشی از بحران و رکود اقتصادی
- اعمال مشوق‌های مختلف به بنگاه‌های اقتصادی حرفه‌آموزی و ارتقاء مستمر شایستگی‌های حرفه‌ای شاغلین
- تنوع بخشی و ارتقاء ابزارهای توثیق و تضمین طرح‌های اقتصادی اشتغال‌زا

- ساماندهی مشوق‌های بیمه‌ای از طریق بازنگری و اصلاح ماده واحده قانون معافیت حق بیمه سهم کارفرمایان (کارگاه‌های کمتر از ۵ نفر کارکن)
- حمایت از تعاونی‌های فراگیر، نوع جدید و مجتمع‌های تعاونی
- حمایت از توسعه مشاغل دانش بنیان و تقویت مالی و حقوقی نهادهای پشتیبان کننده این نوع مشاغل
- باز مهندسی حمایت‌ها و توانمند نمودن سرپرست خانوار تحت پوشش نهادهای حمایتی به جای حمایت مالی مستقیم از اقشار خاص
- پیاده‌سازی طرح‌های اشتغال عمومی در جهت هدایت فعالیت‌های عمومی و عام‌المنفعه به سمت اشتغال و حمایت از بیکاران با جلب مشارکت جوامع محلی
- بازنگری و اصلاح نظام پرداخت هدمندی یارانه‌ها با رویکرد پرداخت در ازای انجام کار (تأکید بر رویکرد دولت کار به جای دولت رفاه)
- سهولت دسترسی و تنوع بخشی به ابزارهای تأمین مالی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط از جمله تأمین مالی مردم نهاد، خیرین حامی کسب و کار و کارآفرینی
- ساماندهی و ایجاد صندوق‌های تأمین مالی خرد و هم‌افزایی نهادهای حامی کسب و کارهای خرد و کوچک و با تأکید بر ایجاد یا تبدیل یکی از بانک‌ها به نهاد مالی تخصصی این حوزه
- توسعه و تکمیل زنجیره‌های ارزش کسب و کار و اشتغال پایدار در رشته فعالیت‌های اولویت‌دار محلی و منطقه‌ای
- حمایت از توسعه برنامه‌های اشتغال روستایی و توسعه مشاغل خرد و خانگی
- حمایت و تقویت شبکه‌ها و منظومه‌های کسب و کار و تشکیل واحدهای مشاوره‌ای بنگاه‌های خرد در جهت پایدارسازی بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط اقتصادی
- ایجاد و توسعه نهادهای بیمه‌ای خرد و ریسک‌پذیر در جهت تقویت و پایدارسازی بنگاه و اشتغال آن
- ساماندهی اتباع خارجی غیرمجاز
- ساماندهی اعزام نیروی کار به کشورهای هدف با تعیین و استفاده از ظرفیت‌های سفارتخانه‌های موجود کشور در خارج
- افزایش ظرفیت دیپلماسی مهارت و توسعه مؤسسات آموزش فنی و حرفه‌ای غیردولتی خارج از کشور
- اقدامات مرتبط با ساماندهی عرضه نیروی کار و بهبود جستجوی شغل
- استقرار و تقویت نظام جامع اطلاعات بازار کار در سطح استان‌ها با رویکرد افزایش دقت و جامعیت اطلاعات و سهولت دسترسی و رصد ورودی و خروجی‌های بازار کار
- توسعه و تقویت مشاوره‌های تخصصی و هدایت شغلی
- ایجاد پورتال مشاوره شغلی با شمول سامانه‌های مشاوره در سطح جغرافیایی، حرفه‌ای و بین‌المللی
- ساماندهی کاربایی‌های خصوصی داخلی و خارجی و تنوع بخشی ابزارهای کاربایی‌های تخصصی

- استفاده از ظرفیت‌های مراکز فنی حرفه‌ای دولتی برای توسعه آموزش‌های غیررسمی آماده به کار در قالب واگذاری و خرید خدمت
- گسترش نظام کارآموزی و کارورزی در راستای توانمندسازی و اشتغال‌پذیری گروه‌های هدف و برقرار انعطاف‌پذیری قوانین و مقررات ناظر بر اجرای این نوع طرح‌ها
- بازنگری استانداردهای آموزش فنی و حرفه‌ای متناسب با نیاز بازار کار و یکپارچه‌سازی استانداردهای آموزشی مهارتی با قابلیت تطابق با مدل‌های موفق بین‌المللی
- پیاده‌سازی کامل نظام صلاحیت حرفه‌ای کشور
- تدوین و پیاده‌سازی نقشه راه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر مبنای نیازسنجی و آینده‌پژوهی مشاغل و فناوری مبتنی بر اسناد آمایش سرزمین
- استقرار نظام تضمین کیفیت، نظارت، ارزیابی مستمر و استمرار نظام رتبه‌بندی مراکز آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کشور
- اقدامات مرتبط با ارتقای سرمایه انسانی (آموزش، بهداشت و سلامت نیروی کار) و توان مهارتی دانش‌آموختگان
- ارتقاء نظام سیاستگذاری، مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش‌های رسمی و غیررسمی کشور در تناسب با نیازهای بازار کار
- مستثنی شدن از شمول قوانین کار و تأمین اجتماعی برای دانش‌آموختگان دانشگاهی گروه سنی جوان در اجرای طرح کارورزی (آموزش‌های بدو ورود به کار در کارگاه‌های خصوصی و تعاونی) به مدت محدود به منظور ترغیب به جذب نیروی کار بیکار جوان به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته و با هدف کمک به کاهش هزینه نیروی کار بنگاه‌های اقتصادی
- تمهیدات لازم برای بهره‌گیری از دانش‌آموختگان دانشگاه‌های برتر کشور در صنعت ملی و نظام اجرایی و معکوس نمودن پدیده مهاجرت مغزها
- توسعه و ارتقاء آموزش‌های رسمی و غیررسمی مهارتی توسط بخش خصوصی
- ارتقاء کیفیت دوره‌های آموزشی مهارتی با رویکرد کارآفرینی
- راه‌اندازی شبکه نخبگان مهارت با هدف معرفی آن‌ها به بخش‌های اقتصادی
- توانمندسازی و توسعه آموزش‌های مهارتی برای روستائیان و عشایر مناطق محروم مرزی
- پیاده‌سازی نظام مزد منعطف مبتنی بر بهره‌وری نیروی کار
- پوشش کامل تحصیلی کودکان و بازمانده از تحصیل مناطق روستائی بویژه مناطق محروم و مرزی
- اصلاح استانداردهای شاخص تراکم دانش آموز در کلاس متناسب با ویژگی‌های مناطق شهری و روستائی
- ارتقاء سطح کیفیت آموزش‌های عمومی در مدارس روستائی برابر مدارس نقاط شهری
- بکارگیری روش‌های آموزش مجازی به منظور ارتقاء سطح کیفیت آموزش مناطق شهری و روستائی

- جلوگیری از ترک تحصیل دانش آموزان بویژه در مقطع تحصیلی متوسطه
- تعدیل استانداردها و سرانه‌های آموزشی برای جلوگیری از ترک تحصیل دختران
- افزایش پوشش و کیفیت بیمه‌های اجتماعی و بیمه‌های سلامت نیروی کار شاغل کشور در مناطق شهری و روستایی
- گسترش آموزش و بهداشت برای نیروی کار زنان و جوانان در مناطق کمتر توسعه یافته و گروه‌های اجتماعی در معرض خطر، بمنظور ارتقای کیفیت منابع انسانی
- تقویت برنامه‌های ارتقای پیشگیرانه به جای درمان با هدف توسعه رفاه و سلامت (جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی)
- تدوین نقشه راه توسعه کارآفرینی کشور و ساماندهی برنامه‌های ترویج و توسعه کارآفرینی
- بازنگری سرفصل دروس با هدف روزآمد نمودن و ارتقاء فرهنگ کار و توسعه کار شایسته
- توانمندسازی فن آفرینان از طریق ارائه آموزش‌های ترکیبی- تخصصی کارآفرینی
- تقویت و توسعه مراکز مشاوره، خدمات کارآفرینی و کلینیک‌های کسب و کار و عارضه‌یابی بنگاه‌های اقتصادی
- ایجاد و توسعه صندوق‌های مختلف حمایت از کارآفرینی با تأکید بر شغل‌های نوپا و جدید و مشاغل نوآورانه
- تهیه برنامه‌های رسانه‌ای در جهت ایجاد فرهنگ کار، تلاش و سرمایه‌گذاری
- تقویت جایگاه و ساختار کارآمد کارآفرینی در سطح جامعه و دولت
- تدوین و پیاده سازی فرهنگ ملی مشاغل
- توسعه و تقویت فرهنگ مشارکت و مسئولیت‌های اجتماعی (CSR) توسط بنگاه‌های اقتصادی بزرگ
- ترویج فرهنگ بیمه اجتماعی مبتنی بر کار و تولید

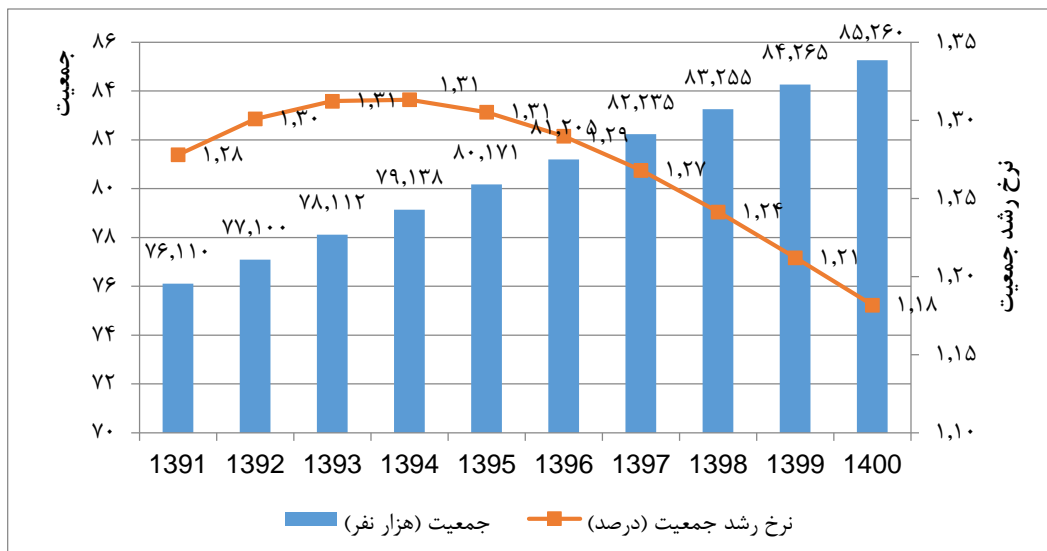
۲-۲- تحول اشتغال و سرمایه‌گذاری در دوره برنامه ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶)

سیاست‌های کلی برنامه ششم در تاریخ ۴ تیرماه ۱۳۹۴ توسط رهبر معظم انقلاب ابلاغ گردید. در بند (۱) این سیاست‌ها تحقق رشد اقتصادی شتابان و پایدار و اشتغال‌زا به میزان متوسط رشد سالانه ۸ درصد تبیین شده است. بدیهی است دستیابی به چنین هدفی مستلزم تجهیز منابع، بیش از گذشته است که اهم آن عبارت‌اند از تأمین نیروی انسانی و تجهیز منابع لازم برای سرمایه‌گذاری.

۱-۲-۲- تحول جمعیت و ساختار سنی آن در دوره برنامه ششم توسعه

در سند راهبردی جمعیت برنامه ششم توسعه کشور، با توجه به مجموعه شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و جمعیتی، فرض رسیدن به باروری ۲/۲ فرزند در افق سال ۱۴۰۰ به‌عنوان فرض عملیاتی در نظر گرفته شده و پیش‌بینی جمعیت به تفکیک مناطق شهری و روستایی، گروه‌های سنی و استان‌ها بر اساس آن انجام‌گرفته است.

بر اساس این سناریو، جمعیت کشور در طول سال‌های برنامه ششم با متوسط نرخ رشد ۱/۲۴ درصد رشد خواهد کرد و به ۸۵/۲۶ میلیون نفر خواهد رسید. نرخ رشد جمعیت طی سال‌های برنامه ششم نزولی خواهد بود و از ۱/۳۱ در سال ۱۳۹۵ به ۱/۱۸ در سال ۱۴۰۰ کاهش خواهد یافت (نمودار ۱۲).

شکل ۱۰- پیش‌بینی جمعیت کشور در سال‌های برنامه ششم

مأخذ: سند راهبردی جمعیت برنامه ششم توسعه کشور

پیش‌بینی توزیع جمعیت کشور به تفکیک مناطق شهری و روستایی گویای آن است که در طول سال‌های برنامه ششم، مشابه سال‌های قبل نرخ شهرنشینی در کشور افزایش خواهد یافت و از جمعیت مناطق روستایی کشور کاسته خواهد شد.

جدول ۳- پیش‌بینی جمعیت کشور بر اساس جنسیت و به تفکیک مناطق شهری و روستایی (هزار نفر)

نقاط روستایی	نقاط شهری	جمع			سال
		زن	مرد	مرد و زن	
۲۰۷۳۱	۵۹۱۴۷	۳۹۴۲۸	۴۰۴۹۸	۷۹۹۲۶	۱۳۹۵
۲۱۲۷۶	۵۹۹۲۹	۴۰۳۰۶	۴۰۸۹۸	۸۱۲۰۵	۱۳۹۶
۲۱۲۵۸	۶۰۹۷۷	۴۰۸۲۵	۴۱۴۰۹	۸۲۲۳۵	۱۳۹۷
۲۱۲۳۰	۶۲۰۲۵	۴۱۳۳۹	۴۱۹۱۶	۸۳۲۵۵	۱۳۹۸
۲۱۱۹۳	۶۳۰۷۲	۴۱۸۴۷	۴۲۴۱۷	۸۴۲۶۵	۱۳۹۹
۲۱۱۴۵	۶۴۱۱۶	۴۲۳۴۸	۴۲۹۱۲	۸۵۲۶۰	۱۴۰۰

مأخذ: - سطر اول به نقل از نتایج سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵.

- بقیه سطرها از سند راهبردی جمعیت برنامه ششم توسعه کشور.

جدول (۵) توزیع جمعیت به تفکیک گروه‌های عمده سنی را طی سال‌های برنامه ششم توسعه (۱۳۹۰-۱۴۰۰) نشان می‌دهد. بر اساس این پیش‌بینی جمعیت زیر صفر تا ۱۴ ساله کشور از ۱۹/۲ میلیون نفر در سال ۱۳۹۵ به حدود ۲۰,۸ میلیون نفر در سال ۱۴۰۰ افزایش خواهد یافت. جمعیت ۱۵-۶۴ ساله نیز از ۵۵,۹ میلیون نفر در سال ۱۳۹۵ به حدود ۵۸,۹ میلیون نفر در سال ۱۴۰۰ افزایش خواهد یافت. همچنین پیش‌بینی می‌شود

جمعیت ۶۵ سال و بیشتر از حدود ۴,۹ میلیون نفر در سال ۱۳۹۵ به حدود ۵,۵ میلیون نفر در سال ۱۴۰۰ افزایش یابد.

جدول ۴- پیش‌بینی توزیع جمعیت کل کشور به تفکیک گروه‌های عمده سنی از ۱۳۹۰-۱۴۰۰ (هزار نفر)

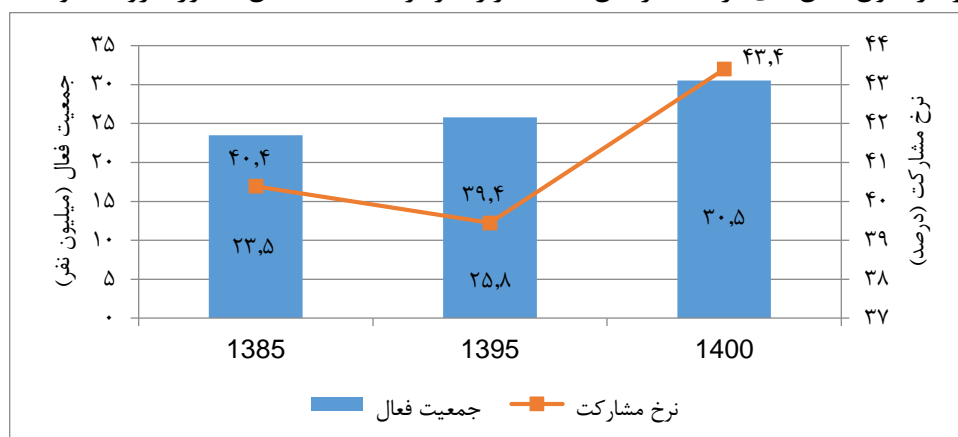
سال	۱۴-۰	۱۵-۶۴	+۶۵	جمع
۱۳۹۵	تعداد	۱۹۱۸۲	۵۵۸۶۸	۴۸۷۶
	سهم (درصد)	۲۴	۶۹,۹	۶,۱
۱۴۰۰	تعداد	۲۰۸۳۷	۵۸۹۳۳	۵۴۹۰
	سهم (درصد)	۲۴,۴	۶۹,۲	۶,۴

مأخذ: - سطر اول به نقل از نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

- سطر دوم به نقل از سند راهبردی جمعیت برنامه ششم توسعه کشور.

۲-۲-۲- پیش‌بینی جمعیت فعال

جمعیت فعال بستگی به جمعیت در سن کار و نرخ مشارکت زنان و مردان واقع در گروه‌های سنی مختلف دارد. بر اساس الگوهای اقتصادسنجی مورد استفاده در برنامه ششم، سطح تحصیلات، رشد اقتصادی (که موجب افزایش تقاضای نیروی کار می‌شود) و افزایش میزان دستمزد واقعی بر نرخ مشارکت تأثیر مثبت و پوشش تحصیلی تأثیر منفی دارد. واقعیت این است که به دلیل دخالت عوامل مختلف در نرخ مشارکت نیروی کار، پیش‌بینی جمعیت فعال امری دشوار است. به همین دلیل نیز پیش‌بینی نرخ بیکاری در درازمدت می‌تواند با خطا همراه شود. پیش‌بینی‌های به‌عمل‌آمده گویای آن است که در دوران برنامه ششم، نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر افزایش خواهد یافت و از ۳۹,۴ درصد در سال ۱۳۹۵ به ۴۳,۴ درصد در سال ۱۴۰۰ خواهد رسید (نمودار ۱۳). با توجه به رشد جمعیت ده‌ساله و بیشتر در دوره برنامه ششم، جمعیت فعال با نرخ ۳/۴۳ درصد در سال افزایش خواهد یافت و در پایان برنامه معادل ۴۷۴۱ هزار نفر بیش از سال ۱۳۹۵ خواهد شد. به‌عبارت‌دیگر در طول سال‌های برنامه هر سال ۹۴۸ هزار نفر بر جمعیت فعال کشور افزوده خواهد شد.

شکل ۱۱- پیش‌بینی عرضه نیروی کار جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر طی سال‌های برنامه ششم

مأخذ: اسناد برنامه ششم توسعه، سند برنامه راهبردی فرابخش رشد، سرمایه‌گذاری و اشتغال

۳-۲-۲- پیش‌بینی رشد اقتصادی به تفکیک بخش‌های عمده در دوران برنامه ششم

رشد بخش‌های عمده اقتصاد کشور در دوران برنامه ششم به شرح جدول (۶) پیش‌بینی شده است. با مقایسه نرخ‌های رشد محقق شده در دوره ۹۵-۱۳۸۴ ملاحظه می‌شود که بخش‌هایی که در گذشته از نرخ رشد بالایی برخوردار بوده‌اند، در برنامه ششم نیز عموماً نرخ رشد بالایی خواهند داشت.

جدول ۵- پیش‌بینی متوسط نرخ رشد سالانه ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی در برنامه ششم توسعه کشور (درصد)

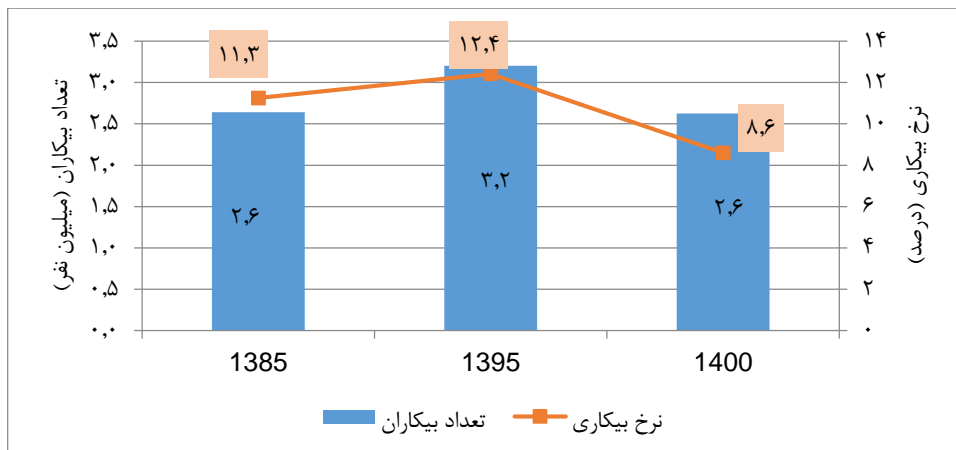
بخش‌ها	عملکرد دوره ۹۵-۱۳۸۴	پیش‌بینی دوران برنامه ششم	درصد تغییرات رشد برنامه نسبت به عملکرد گذشته
کشاورزی	۳,۳	۸	۱۴۲,۴
نفت	۰,۸	۷	۷۷۵
معادن	۷,۱	۸,۸	۲۳,۹
صنعت	۳,۹	۹,۳	۱۳۸,۵
آب، برق و گاز	۵,۴	۹	۶۶,۷
ساختمان	-۰,۹	۷,۵	۸۴۰
حمل‌ونقل انبارداری	۳,۶	۸,۳	۱۳۰,۶
ارتباطات	۱۷,۱	۱۹,۴	۱۳,۵
سایر خدمات	۲,۸	۵,۸	۱۰۷,۱
کل	۲,۶	۸	۲۰۷,۷

توضیح: نرخ رشد بخش‌های حمل‌ونقل و انباری و ارتباطات مربوط به دوره ۹۴-۱۳۸۴ است.
 مأخذ: قانون برنامه ششم توسعه کشور، ماده ۳، جدول شماره ۲.

گفتنی است که زمان شروع برنامه ششم در مرحله محاسبات کارشناسی سال ۱۳۹۵ در نظر گرفته شده بود. اما به دلیل تأخیر در تصویب برنامه، زمان شروع برنامه با یک سال تأخیر به سال ۱۳۹۶ تغییر یافت. با توجه به آمار حساب‌های ملی سال ۱۳۹۵ که از سوی بانک مرکزی منتشر شده، در صورتی که نرخ‌های رشد بخش‌ها بر اساس برنامه محقق شود، میانگین رشد اقتصادی دوران برنامه (۱۴۰۰-۱۳۹۶)، اندکی کمتر از ۸ درصد مندرج در جدول فوق خواهد شد.

۴-۲-۲- پیش‌بینی نرخ بیکاری در انتهای برنامه ششم توسعه

در صورت تحقق پیش‌بینی تقاضای نیروی کار در برنامه ششم توسعه کشور، انتظار می‌رود نرخ بیکاری از ۱۲/۴ درصد در سال ۱۳۹۵، به ۸/۶ درصد در سال پایانی برنامه کاهش یابد. در این صورت تعداد بیکاران کشور در سال ۱۴۰۰ به حدود ۲۶۲۶ هزار نفر تقلیل خواهد یافت.

شکل ۱۲- پیش‌بینی تقاضای نیروی کار طی سال‌های برنامه ششم توسعه کشور

مأخذ: اسناد برنامه ششم توسعه، سند برنامه راهبردی فرابخش رشد، سرمایه‌گذاری و اشتغال

۳- عملکرد برنامه‌های تولید و اشتغال (موضوع بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور)

در سال ۱۳۹۷، تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور مهم‌ترین حکم بودجه‌ای دولت در زمینه اجرای برنامه‌های ایجاد و تثبیت اشتغال و سیاست‌های بازار کار است. در بند الف تبصره مذکور، به دولت اجازه داده شده است که برای اجرای برنامه اشتغال گسترده و مولد، علاوه بر ۳۰ هزار میلیارد ریال اعتبار ردیف ۵۴-۵۵۰۰۰۰ جدول شماره (۹) قانون، ۲۰ درصد از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای این قانون معادل ۱۲۴ هزار میلیارد ریال را در قالب کمک‌های فنی و اعتباری، یارانه سود تسهیلات و کمک‌های بلاعوض با ترکیب منابع موضوع ماده (۵۲) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و همچنین ۳۰۴ هزار میلیارد ریال تسهیلات بانکی برای حمایت از طرح‌های تولیدی اشتغال‌زا هزینه نماید. همچنین، به دولت اجازه داده شد که در صورت افزایش قیمت حامل‌های انرژی، ۵۰ هزار میلیارد ریال از منابع جزء ۲ بند الف تبصره ۱۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور در جهت حمایت از تولید اشتغال‌زا مورد استفاده قرار دهد.

در راستای اجرایی نمودن بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور و آیین‌نامه اجرایی آن (تصویب‌نامه شماره ۵۳۹۰۵/ت/۵۵۵۳۴۰ مورخ ۱۳۹۷/۴/۳۰ هیئت‌وزیران) برنامه‌های تولید و اشتغال گسترده و مولد در هفت حوزه با همکاری دستگاه‌های اجرایی تدوین و جهت اجرا به دستگاه‌های اجرایی و استانداری‌های کشور ابلاغ گردیده است. این برنامه‌ها عبارت‌اند از:

۱. برنامه تولید و اشتغال حوزه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
 ۲. برنامه تولید و اشتغال حوزه سیاست‌های فعال بازار کار
 ۳. برنامه تولید و اشتغال حوزه شرکت‌های دانش‌بنیان
 ۴. برنامه تولید و اشتغال حوزه بافت فرسوده شهری
 ۵. برنامه تولید و اشتغال حوزه کشاورزی
 ۶. برنامه تولید و اشتغال حوزه صنعت و معدن
 ۷. برنامه تولید و اشتغال حوزه فرهنگ و هنر
- دستگاه مجری و دستگاه(های) همکار هر یک از برنامه‌های مذکور به شرح جدول ذیل است:

جدول ۶- برنامه‌های تولید و اشتغال مورد تفاهم موضوع بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۳۹۷

ردیف	عنوان برنامه	دستگاه مجری	دستگاه همکار
۱	میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری	سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری	سازمان برنامه‌وبودجه و صندوق توسعه ملی
۲	سیاست‌های فعال بازار کار	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	سازمان برنامه‌وبودجه کشور
۳	شرکت‌های دانش‌بنیان	معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور	سازمان برنامه‌وبودجه، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و صندوق توسعه ملی
۴	بافت فرسوده شهری	وزارت راه و شهرسازی	وزارت راه و شهرسازی
۵	بخش کشاورزی	وزارت جهاد کشاورزی	سازمان برنامه‌وبودجه کشور و صندوق توسعه ملی
۶	صنعت و معدن	وزارت صنعت، معدن و تجارت	سازمان برنامه‌وبودجه کشور و وزارت صنعت، معدن و تجارت
۷	فرهنگ و هنر	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	سازمان برنامه‌وبودجه کشور

برنامه‌های تولید و اشتغال حوزه میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری شامل زیربرنامه‌های «توسعه زیرساخت‌های اقامتی (هتل)»، «فعالیت‌ها و کسب‌وکارهای گردشگری»، «سرمایه‌گذاری»، «تبدیل اماکن مسکونی به کاربری هتل‌آپارتمان»، «توسعه زیرساخت‌ها برای تولید سفر و گردشگری الکترونیک»، «توسعه تولید صنایع‌دستی» و «توسعه بازرگانی صنایع‌دستی» است. در مجموع، در چارچوب برنامه‌های اشتغال فعالیت‌های میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری در مناطق شهری، حدود ۱۲۲ هزار فرصت شغلی مستقیم در نتیجه اجرای ۵۳۳۹ پروژه ایجاد خواهد شد.

برنامه‌های اشتغال حوزه سیاست‌های فعال بازار کار از شش طرح «کارورزی دانش‌آموختگان دانشگاهی»، «مهارت‌آموزی در محیط کار واقعی»، «مشوق‌های بیمه سهم کارفرمایی»، «پرداخت یارانه دستمزد»، «توسعه تأمین مالی خرد با رویکرد بانکداری پیوندی» و «توسعه و حمایت از مشاغل خانگی» تشکیل می‌شود. در نتیجه اجرای طرح‌های فوق، مجموعاً ۳۳۸ هزار فرصت شغلی ایجاد خواهد شد. در ضمن، برای اجرای آزمایشی طرح «حمایت از واحدهای اقتصادی مشکل‌دار برای حفظ و صیانت از اشتغال موجود» ۲۰ میلیارد تومان اعتبار در نظر گرفته شده است.

در راستای اجرای برنامه‌های ایجاد و تثبیت اشتغال مولد در حوزه فعالیت‌های دانش‌بنیان با استفاده از سرمایه انسانی جوان، تحصیل کرده و متخصص، سه رویکرد «نوآفرینی ساختارهای اقتصادی در راستای ارتقای توان ساخت داخل»، «توسعه اشتغال مبتنی بر تکمیل و ارتقای زیست‌بوم نوآوری کشور» و «رصد و به هم رسانی عرضه و تقاضای نیروی انسانی» مد نظر قرار گرفته تا سرمایه‌های متنوع بخش‌های دولتی و غیردولتی کشور به سمت اشتغال مبتنی بر دانش سوق داده شود. به‌منظور اجرایی کردن سه رویکرد فوق، شش زیربرنامه «ارتقاء تولید و اشتغال شرکت‌های دانش‌بنیان»، «پلتفرم بازار سازی تجهیزات داخل»، «توسعه تولید ۶ محصول تحول‌آفرین دانش‌بنیان»، «توسعه صنایع خلاق با تمرکز بر نوآوری»، «حضور شرکت‌های خصوصی و بخش‌های

بزرگ در عرصه نوآوری» و «به هم رسانی عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص» تدوین شده است. بر اساس برنامه‌ریزی انجام شده، مجموعاً حدود ۶۴ هزار فرصت شغلی مستقیم برای دانش‌آموختگان دانشگاهی ایجاد خواهد شد.

در برنامه ملی بازآفرینی شهری پایدار سال ۱۳۹۷ از محل منابع بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور احداث ۱۰۰ هزار واحد مسکونی در بافت‌های ناکارآمد شهری در دستور کار قرار گرفته است. این واحدها در ۳۱ استان کشور و در ۴۸۶ محله توزیع شده است. در این برنامه، سرانه در نظر گرفته شده برای نیازهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ساکنان بافت‌های فرسوده و ناکارآمد، به‌طور متوسط برای ۵۰۰ واحد مسکونی، ۲ هزار و ۳۰۰ مترمربع کاربری مذهبی، ۲ هزار و ۸۰۰ مترمربع کاربری فرهنگی، ۷ هزار و ۷۰۰ مترمربع کاربری بهداشتی و درمانی، ۱۹۰ هزار مترمربع تعریض و اصلاح معابر، ۷ هزار و ۶۰۰ مترمربع کاربری ورزشی، ۱۴۰۰ مترمربع فضای آموزشی و ۲۲ هزار مترمربع فضای سبز است.

هدف از اجرای برنامه‌های اشتغال بخش کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط (وابسته)، افزایش تولید و ایجاد ۴۹ هزار فرصت شغلی جدید از طریق «برنامه تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی بر مبنای رسته فعالیت‌های اولویت‌دار بخش کشاورزی»، «برنامه ارتقای توان تولید ملی و تثبیت اشتغال در قالب بازسازی، نوسازی و سرمایه در گردش واحدها» و «پروژه ارتقای معیشت مناطق مرزی عموماً از طریق توسعه باغات در استان‌های مرزی» است. شایان ذکر است، برنامه تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی بر مبنای رسته فعالیت‌های اولویت‌دار بخش کشاورزی، در ۱۰ رسته «محصولات گلخانه»، «شیلات و آبزیان»، «گیاهان دارویی»، «صنایع تبدیلی و تکمیلی»، «محصولات دامی»، «خدمات دامپزشکی و گیاه‌پزشکی»، «خدمات فنی و مشاوره‌ای مرتبط با کشاورزی»، «ساماندهی کسب‌وکارهای نوپا و دانش‌بنیان مرتبط با کشاورزی»، «خدمات مکانیزاسیون و مدرن‌سازی کشاورزی» و «خدمات توسعه کسب‌وکارهای بازرگانی» انجام خواهد شد.

برنامه‌های اشتغال حوزه کسب‌وکارهای صنعتی و معدنی از چهار طرح «تسهیلات برنامه تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام»، «تسهیلات برنامه بازسازی و نوسازی»، «تأمین سرمایه گردش واحدها» و «توسعه خوشه‌های صنعتی و خدمات کلینیکی» تشکیل شده است. در نتیجه اجرای طرح‌های فوق، مجموعاً ۲۷۰ هزار فرصت شغلی ایجاد خواهد شد.

اقتصادی کردن فعالیت‌های فرهنگی با ایجاد و تعریف دقیق زنجیره ارزش ممکن است. اولویت رسته‌های منتخب کسب‌وکارهای بخش فرهنگ و هنر عبارتند از: «کسب‌وکارهای رسانه‌ای و تولید محتوای دیجیتال»، «کسب‌وکارهای فرهنگی» و «کسب‌وکارهای هنری». در نتیجه اجرای طرح‌های فوق، مجموعاً ۱۹ هزار فرصت شغلی ایجاد خواهد شد.

خلاصه اطلاعات مربوط به برنامه‌های تولید و اشتغال مورد تفاهم از نظر تعداد اشتغال و همچنین تسهیلات موردنیاز برای انجام برنامه از محل منابع بانکی و منابع صندوق توسعه ملی، کمک‌های بلاعوض، یارانه نرخ سود تسهیلات و وجوه اداره شده لازم در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۷- خلاصه اطلاعات مربوط به برنامه‌های تولید و اشتغال مورد تفاهم از نظر تعداد اشتغال و همچنین تسهیلات موردنیاز

ردیف	عنوان	اشتغال نفر	تسهیلات بانکی	تسهیلات صندوق توسعه ملی	کمک بلاعوض	یارانه سود تسهیلات	وجوه اداره شده
میلیارد ریال							
۱	سیاست‌های فعال بازار کار	۳۳۸۰۰۰	۸۷۵۰	-	۷۵۲۳	-	-
۲	بافت فرسوده شهری	۱۲۰۰۰۰	۲۲۷۰۰	-	۱۵۰۰۰	-	۲۲۷۰۰
۳	بخش کشاورزی	۴۹۳۸۴	۷۵۱۷۱	۴۰۱۷۱	-	۸۸۶۹	-
۴	میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری	۱۲۲۴۰۵	۳۴۴۶۲	۳۴۴۶۲	۶۵۷	-	-
۵	شرکت‌های دانش‌بنیان	۶۴۲۰۰	-	۱۸۰۰۰	۲۲۰۰	-	-
۶	صنعت و معدن	۲۷۰۰۰۰	۱۰۰۶۴۹۰۵	۱۰۰۶۴۹۰۵	۴۶۶	۱۰۲۱۱	-
۷	فرهنگ و هنر	۱۹۹۴۱	۱۶۴۵۶	-	۴۰	۸۱۷	-
جمع		۹۸۳۹۳۰	۲۵۸۱۸۸۰۵	۱۹۳۲۸۲۰۵	۲۵۸۸۶	۱۹۸۹۷	۲۲۷۰۰

در مجموع، در برنامه‌های مذکور برای ایجاد حدود یک میلیون فرصت شغلی برنامه‌ریزی شده است. شایان ذکر است، بیشترین میزان فرصت شغلی به ترتیب از طریق اجرای برنامه سیاست‌های فعال بازار کار (۳۳۸ هزار نفر)، صنعت و معدن (۲۷۰ هزار نفر) و میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری (بیش از ۱۲۰ هزار نفر) ایجاد خواهد شد.

همچنین، در مجموع، از محل منابع بانکی و منابع صندوق توسعه ملی حدود ۴۵۱ هزار میلیارد ریال تسهیلات پرداخت خواهد شد. برای کاهش نرخ سود تسهیلات تلفیقی مذکور از محل منابع بانکی و منابع صندوق توسعه ملی، حدود ۲۰ هزار میلیارد ریال یارانه نرخ سود تسهیلات در نظر گرفته شده است. افزون بر این، حدود ۲۶ هزار میلیارد ریال کمک بلاعوض به برنامه‌های مذکور اختصاص خواهد یافت. همچنین، حدود ۲۲ هزار میلیارد نیز به شکل وجوه اداره شده به منظور اجرای برنامه‌های مصوب مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

۴- بند (الف) تبصره (۱۸) در لایحه بودجه ۱۳۹۸ کل کشور

متن بند الف تبصره ۱۸ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور به شرح ذیل است:

۱- به دولت اجازه داده می‌شود اعتبارات ردیف ۲۸-۵۵۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون، بخشی از اعتبارات مندرج در جدول تبصره (۱۴) این قانون را در قالب وجوه اداره شده، یارانه سود، کمک بلاعوض با منابع موضوع ماده (۵۲) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) در چارچوب مصوبات هیأت امناء، ضوابط، مقررات و اساسنامه صندوق توسعه ملی و همچنین تسهیلات بانکی ترکیب و برای اجرای برنامه‌های ایجاد اشتغال مولد، تثبیت اشتغال موجود، اجرای سیاست‌های بازار کار و تکمیل اجرای برنامه‌های بند (الف) تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور هزینه نماید.

۲- پنجاه درصد (۵۰٪) اعتبارات موضوع تبصره (۴) ماده (۹۴) قانون برنامه ششم توسعه بر اساس برنامه‌های پیشنهادی وزارت ورزش و جوانان به منظور اشتغال جوانان می‌تواند با تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور هزینه گردد.

۳- تسهیلات بانکی مربوط به برنامه اشتغال مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی (موضوع بند (ب) تبصره (۱۶) این قانون) بر اساس برنامه‌های پیشنهادی دستگاه‌های ذیربط می‌تواند با تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور هزینه گردد.

۴- به منظور تسهیل تأمین وثایق مورد نیاز برنامه‌های موضوع این حکم، بخشی از منابع عمومی جزء (۱) این بند می‌تواند با تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور برای افزایش سرمایه صندوق‌های ضمانت سرمایه‌گذاری مورد استفاده قرار گیرد.

۵- ده درصد (۱۰٪) از عوارض موضوع جزء (۱) بند (ب) ماده (۶) قانون برنامه ششم توسعه که در اختیار دهیاری‌ها و فرمانداری‌ها (در روستاهای فاقد دهیاری) است، می‌تواند صرف پروژه‌های اشتغالزایی روستایی، مصوب شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان شود.

۶- عبارت «یک واحد درصد (۱٪)» مندرج در تبصره (۲) ماده (۵۲) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مذکور به عبارت «یک واحد درصد» اصلاح می‌شود. برنامه‌های موضوع این حکم به پیشنهاد مشترک هر یک از دستگاه‌های اجرایی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، به تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور خواهد رسید. آیین‌نامه اجرایی این بند به پیشنهاد سازمان برنامه و بودجه کشور و با همکاری وزارتخانه‌های تعاون، کار و رفاه اجتماعی، صنعت، معدن و تجارت، فناوری اطلاعات و ارتباطات، جهاد کشاورزی، کشور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

بر این اساس، پیش‌بینی مجموع منابع قابل تجهیز برای اجرایی کردن بند (الف) تبصره (۱۸) این لایحه معادل ۳۰۷۰۰۰ میلیارد ریال است که در قالب وجوه اداره شده، یارانه سود، کمک‌های بلاعوض و افزایش سرمایه صندوق‌ها ضمانت سرمایه‌گذاری پرداخت خواهد شد.

محل تأمین اعتبارات عبارتند از:

- اعتبارات ردیف ۲۸-۵۵۰۰۰۰۰ جدول شماره (۹) لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور
- بخشی از اعتبارات مندرج در جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور
- درصدی از منابع صندوق توسعه ملی
- تسهیلات بانکی
- پنجاه درصد (۵۰٪) اعتبارات موضوع تبصره (۴) ماده (۹۴) قانون برنامه ششم توسعه
- بند (ب) تبصره (۱۶) لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور
- ده درصد (۱۰٪) از عوارض موضوع جزء (۱) بند (ب) ماده (۶) قانون برنامه ششم توسعه

۵- اهمیت ویژگی‌های بند الف تبصره ۱۸ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور

در این بخش، مهم‌ترین ویژگی‌های بند الف تبصره ۱۸ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور تشریح گردیده است:

- در ردیف ۲۳ جدول هدفمندی یارانه‌های ذیل تبصره ۱۴ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور، پیش‌بینی شده است که بخشی از منابع (۲۱,۱۶۵ هزار میلیارد ریال) در کنار اجرای ماده ۸ قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و همچنین، اجرای سایر اهداف مندرج در ماده ۳۹ قانون برنامه ششم توسعه، در چارچوب بند الف تبصره ۱۸ لایحه مذکور مورد استفاده قرار گیرد.

- منابع عمومی در قالب وجوه اداره شده، یارانه سود و کمک بلاعوض به صورت اهرمی با منابع ماده ۵۲ قانون الحاق موضوع سپرده‌گذاری معادل ریالی ۲۰ درصد از منابع ورودی صندوق توسعه ملی در بانک‌های عامل جهت اعطای تسهیلات به فعالیت‌های مشمول ماده مذکور و تسهیلات بانکی تلفیق و در حمایت از اشتغال مولد مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

- منابع موضوع ماده (۵۲) قانون الحاق در چهارچوب سیاست‌ها و برنامه‌های مشخص برای حمایت از فعالیت‌های مولد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

- این امکان فراهم شده است که پنجاه درصد (۵۰٪) اعتبارات موضوع تبصره (۴) ماده (۹۴) قانون برنامه ششم توسعه بر اساس برنامه‌های پیشنهادی وزارت ورزش و جوانان به منظور اشتغال جوانان با تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور هزینه گردد. در این شرایط، می‌توان اعتبارات مذکور را به سمت حمایت از ایجاد و حفظ فرصت‌های شغلی مرتبط با کسب‌وکارهای ورزشی هدایت کرد.

- این ظرفیت ایجاد شده است که بخشی از منابع عمومی جزء (۱) این بند برای افزایش سرمایه صندوق‌های ضمانت سرمایه‌گذاری مورد استفاده قرار گیرد. می‌توان از ظرفیت فوق برای تسهیل تأمین وثایق مورد نیاز برنامه‌های موضوع بند مذکور بهره برد. همچنین، می‌توان برای تأمین ضمانت‌نامه‌های بانکی از ظرفیت مذکور استفاده کرد. تأمین وثایق و ضمانت‌نامه‌های بانکی به نوبه خود می‌تواند حمایت از توسعه فعالیت‌های مولد و اشتغال‌زا از طریق تسهیل تعاملات اعتباری و تعهدی بین کسب‌وکارها را به دنبال داشته باشد.

- اولویت‌دهی به تثبیت اشتغال موجود، اجرای سیاست‌های بازار کار و تکمیل اجرای برنامه‌های بند (الف) تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور از جهت‌گیری‌های اصلی بند الف تبصره ۱۸ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور است. با توجه به آشکار شدن پیامدهای انتشاری ناشی از جهش ارزش انتهای سال ۱۳۹۶ و ابتدای سال ۱۳۹۷ در کشور و تحمیل تحریم‌های ظالمانه بر کشور، صیانت از فرصت‌های شغلی موجود و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید از طریق حمایت از تولید ضرورت دو چندان یافته است.

- لحاظ کردن ده درصد (۱۰٪) از عوارض موضوع جزء (۱) بند (ب) ماده (۶) قانون برنامه ششم توسعه که در اختیار دهیاری‌ها و فرمانداری‌ها (در روستاهای فاقد دهیاری) است، در بند الف تبصره ۱۸ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ و فراهم کردن امکان صرف آن در پروژه‌های اشتغالزایی روستایی مصوب شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان نیز می‌تواند جهت‌دهی منابع کشور به سمت فعالیت‌های مولد و اشتغال‌زا را به دنبال داشته باشد.

۳- جهت‌دهی به تسهیلات بانکی مربوط به برنامه اشتغال مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی (موضوع بند (ب) تبصره (۱۶) این قانون) از دیگر ویژگی‌های بند الف تبصره ۱۸ لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور است، که می‌تواند موضوع اشتغال‌زایی و سیاست‌های حمایتی را به هم پیوند دهد و از این طریق کارایی و اثربخشی منابع صرف شده در حمایت از اقشار آسیب‌پذیر را ارتقا بخشد.